

Bijbeluitgever drs. ing. Klaas van der Kamp
aan het woord

GOUDEN EEUW VOOR DOEL- GROEPENBIJBELS

Voor elke doelgroep die je je ook maar kunt bedenken is er in de Verenigde Staten wel een Bijbel op de markt: mannen, vrouwen, chauffeurs, stadsbewoners, sporters, gevangenen, in Nederland woonachtige Joden, brandweerlieden. In Nederland zullen we niet zo ver gaan, maar feit is wel dat het fenomeen doelgroepbijbels sinds enkele jaren ook in Nederland zijn entree gemaakt heeft. Vorige maand verscheen voor liefhebbers van kerkgeschiedenis bij Royal Jongbloed te Heerenveen de Reformatiebijbel.

Deze uitgave biedt de doelgroep onder meer ruim 50 overdenkingen bij de verschillende Bijbelboeken van bekende en iets minder bekende Reformatoren, voor een groot deel voor het eerst vertaald uit het Latijn, Duits of Frans en niet eerder in het Nederlands verschenen. De Reformatiebijbel is zeker niet de laatste die op de rol staat: Uitgever bij Royal Jongbloed, drs. ing. Klaas van der Kamp is het uitgeven van doelgroep-

penbijbels nog lang niet moe. We spreken met hem over nut en doel van op specifieke groepen gerichte bijbeluitgaves.

Van der Kamp is sinds 2003 bijbeluitgever bij Jongbloed. "Het Nederlands Bijbelgenootschap had kort daarvoor zijn uitgeverij overgedaan aan Jongbloed. Onze uitgeverij zocht toen iemand voor het uitgeven van onder meer de NBV (2004). Jongbloed wilde de NBV graag in de

Klaas van der Kamp (1959) werkte onder meer als predikant in Zwaagwesteinde, adjunct-hoofdredacteur van het Friesch Dagblad, scribe van de Provinciale Kerkvergadering Overijssel/Flevoland, hoofd corporate-communicatie van de Samen-op-Wegkerken en tegenwoordig als uitgever bij Royal Jongbloed en algemeen secretaris van de Raad van Kerken in Nederland. Hij studeerde theologie, massacommunicatie en bedrijfskunde.

breedte van de samenleving wegzetten. Omdat ik naast theologie en journalistiek ook bedrijfskunde had gestudeerd, was dit voor mij een mooie uitdaging waarbij inhoudelijke en bedrijfsmatige aspecten samenkwamen."

Kloeke roman

Het was bij het op de markt brengen van de NBV voor Van der Kamp zaak om na te denken hoe je bij zo'n nieuwe uitgave seculieren in één keer kunt verleiden tot het kopen van een Bijbel en hen ervan kunt overtuigen dat het bezit van een Bijbel bij de culturele bagage hoort. "Ik ben toen te rade gegaan bij uitgeverijen als die van Van Dale en Querido en heb daar de vraag neergelegd: hoe maak je een bijbeluitgave voor seculiere mensen? Als tips kreeg ik mee: zorg datie eruit ziet als een kloeke roman. Verwijder verder die vreemde versnummers en pas de kantlijnen aan. Regel

daarbij een stevige rug en uitspraken van bekende Nederlanders op de voorkant.”

Wie de literaire editie van de NBV ter hand neemt, ziet dat de meeste van deze adviezen zijn opgevolgd. Samen met de andere edities zijn er van de NBV meer dan een miljoen exemplaren verkocht. De tips van Querido kwamen Van der Kamp goed van pas bij de uitgaven van de doelgroepenbijbels die zouden volgen: “Ik besepte dat de manier waarop je een Bijbel uitgeeft aan moet sluiten bij de beleving van de lezers die je op het oog hebt.”

Inmiddels zagen sinds 2003 diverse uitgaven van doelgroepenbijbels het licht. Zo zijn er een NBV- en HSV-studiebijbel (resp. sinds 2008 en 2015), een BGT-samenleesbijbel (sinds 2015 met de tekst van de Bijbel in gewone taal) en de al genoemde Reformatiebijbel (met de tekst van de HSV). Een vrouwen- en mannenbijbel (resp. september 2016 en 2017) met HSV-tekst staan op

stapel, evenals een HSV-gespreksbijbel (2017 of 2018).

Bijbel voor de zorg

Speciaal wil Van der Kamp de Bijbel voor de zorg (met tekst van de NBV uit 2007 noemen. “Deze Bijbel is bedoeld voor werkenden in de zorg om ouderen voor wie de Bijbel een bron van troost en bemoediging kan zijn op een goede manier te kunnen helpen als ze zelf gesecculariseerd zijn. Aan de vertaling zijn speciale katernen toegevoegd, waarin belangrijke thema’s op het gebied van zorg worden aangereikt, zoals (wan) hoop, wonderen, sterven en dood. Ook wordt er een overzicht van bijbehorende relevante Bijbelteksten gegeven.”

Bijzonder is ook de Jongbloed-uitgave van de Tanach (2007), de enige parallelbijbel Hebreeuws/Nederlands met de Hebreeuwse tekst in de rechterkolom en de Nederlandse tekst in de linkerkolom

van de pagina. Van der Kamp: “In de Hebreeuwse tekst krijgen teksten als de lofzang van Mozes en Mirjam, het Shema en de Tien Geboden een bijzonder accent door gebruik van een speciale typografie. Registers met lezingen van de synagoge en achtergronden bij de aanpassingen in de Nederlandse tekst verduidelijken de uitgave. Een voor Joodse Nederlanders unieke uitgave, maar ook een versie die voor Nederlanders een eye-opener kan zijn, onder meer omdat de Godsnaam consequent met ‘EEUWIGE’ is weergegeven. De uitgave is gemaakt uit respect voor het Jodendom. Doelgroep: in Nederland woonachtige Joden en jodengenoten.”

Verzuiling

Er is overigens niets nieuws onder de zon als het gaat om Bijbels met extra’s naast de tekst zelf, zegt Van der Kamp. “Bijbels met uitleg (zoals de Statenvertaling met kanttekeningen), om mensen te wijzen op bepaalde finesses van de Bijbeltekst, bestaan al sinds de boekdrukkunst. Al in de Middeleeuwen had je overigens Bijbels met uitleg (glossen) en illustraties. In tegenstelling tot bijvoorbeeld in een land als de Verenigde Staten, zijn deze manieren van bijbeluitgeven hier nooit breder ingezet en uitgewerkt. Terwijl met de Reformatie de Bijbel wel breed beschikbaar kwam en wie kon lezen ook op een redelijk niveau geïnteresseerd was.”

Mogelijk heeft een en ander, volgens de bevlogene uitgever, te maken met de verzuiling in ons land. “Je moet wel een minimale oplage hebben om een doelgroepenbijbel uit te kunnen brengen. De verzuiling blok-

De burgemeester van Zwartewaterland, ing. E. Bilder, ontving op 23 februari 2016 in het oude stadhuis van Hasselt het eerste exemplaar van de Reformatiebijbel uit handen van prof. dr. H.J. Seldehuis, directeur van het platform Refo500

keerde dat, maar lijkt nu op haar retour. De HSV-Jongerenbijbel konden we maken omdat we scribenten uit diverse kerkelijke denominaties konden werven. Dit is toch een signaal dat we de verzuiling achter ons gaan laten. Ook evangelische christenen gebruiken de HSV. Evangelische en gereformeerde jongeren hebben dezelfde concentratie op de Bijbel en op Christus.”

Sinds de introductie van doelgroepenbijbels worden er duizenden Bijbels per jaar meer verkocht dan voorheen. Wat dat betreft is de 21^e eeuw de gouden eeuw van de Bijbels. Hoe dat kan? Van der Kamp: “De doelgroepenbijbels komen de lezer dicht op de huid, zoals dat ook al met de Bijbel met kanttekeningen het geval was. Doelgroepenbijbels willen mensen raken in hun eigen setting en op hun eigen niveau. Zo raakt de Bijbel voor de zorg de lezer in het vakmanschap van de zorg.”

Orthodox

“De Reformatiebijbel laat zien hoe de Reformatoren het bijbellezen hebben herontdekt en waar het hen om ging. Vrouwen- en mannenbijbels zijn meer lifestylebijbels, *life-application* noemen de Amerikanen dat. Elke doelgroep vraagt om zijn eigen *format* en passende voorbeelden. Het is mijn overtuiging dat de tekst van de Bijbel in elke tijd in ieders leven op een eigen manier kan spreken en het hart raakt.”

“De Bijbeltekst heeft een openheid in zich die vertaald kan worden naar elke cultuur en context. Ook vertaald moet worden naar elke cultuur. Het werkt niet om een Amerikaanse vrouwenbijbel te vertalen in het Nederlands.”

Bijbels met uitleg: het verschijnsel gaat al terug tot de veertiende eeuw. Vermeldenswaard in dit verband zijn de verklarende kanttekeningen (glossen) in de eerste nagenoeg complete Nederlandse Bijbelvertaling (vanuit de *Vulgaat*) uit 1384. Een Kartuizermonnik uit de abdij van Herne - door sommige onderzoekers geïdentificeerd als Petrus Naghel, prior van de abdij te Herne van 1362-1365 - voltooide toen op de Nieuwtestamentische brieven en Openbaringen na een Bijbel in volkstaal die rijkelijk voorzien was van uitleg.

Doelgroep: de Brusselse patriciër/bankier/regent Jan Taye. Hij gaf de opdracht tot het schrijven van de vertaling. Het bleek een kansrijke combinatie te zijn tussen commercie en klooster. Tot de Reformatie zou de vertaling de enige toegang van deze omvang tot de Bijbel in de volkstaal blijven.

Precies en woordgetrouw vertalen was het credo van de Kartuizer, maar met de glossen streefde hij naar verstaanbaarheid na den sede van onsen lande. Vertalingen die al te letterlijk zouden begrepen worden en daarmee onbegrijpelijk werden, verhelderde hij in de glossen naar ‘s lands gelegenheid’. Daarmee had hij een intentie die tot in recente Nederlandse doelgroepenbijbels als ideaal geldt: een ‘getrouwe’ vertaling en tegelijkertijd de tekst laten spreken in de eigen tijd, taal en cultuur. Niets nieuws onder de zon.

De glossen in de Kartuizer bijbelvertaling bevatten een derde deel van het geschrift. Zo worden de eerst drie regels uit Genesis gevolgd door 75 regels exegese. De vertaler ontleende de exegese bij de historische boeken vooral aan de *Historia scholastica* (1174), een handboek voor studenten theologie van Petrus Comestor (1100-1179), kanselier van de kathedraalschool in Parijs. Dit werk en bevat een mix van vertaling en exegese van de historische boeken van de Bijbel.

Ook bij de Kartuizer zijn vertalen en exegetiseren een hechte eenheid en soms nauwelijks te onderscheiden van elkaar. In de doelgroepenbijbels van Jongbloed markeren verschillende lettergroottes het verschil tussen Bijbeltekst en uitleg. Die had de Kartuizer niet nodig, want van *Sola Scriptura* had hij nog nooit gehoord.

De gegevens over de Kartuizer Bijbel zijn ontleend aan F. van Oostrom, *Wereld in Woorden, Geschiedenis van de Nederlandse literatuur 1300 – 1400* (Amsterdam: Bert Bakker, 2013)

Voor wat betreft de HSV-gerelateerde doelgroepenbijbels, doen de uitgaves niet aan bijbelkritiek, verzekert Van de Kamp. “Onze uitgangspunten van waaruit we schrijven en toelichten zijn orthodox. We nemen de tekst zoals die zich aan ons voordoet serieus als het voortgaande werk van God. De verschillende lettergroottes maken goed duidelijk of het om toegevoeg-

de informatie gaat of om de Bijbeltekst zelf. De tekst van de HSV is verstaanbaar en betrouwbaar en we willen de verschillende doelgroepen stimuleren met deze tekst in gesprek te gaan. We doen dat in het besef dat de tekst uiteindelijk door het werk van de Heilige Geest het hart raakt.”